

STRUCTURI SINTACTICE SEGMENTATE ÎN PROZA ARTISTICĂ CONTEMPORANĂ

Tatiana MÎRZA

Universitatea de Stat din Moldova

În prezent, în dezvoltarea limbii române se observă unele tendințe referitoare la îmbogățirea vocabularului cu termeni noi, datorată dezvoltării civilizației contemporane. Aceste tendințe, în consecință, au dus la generalizarea normelor gramaticale, ortografice, fonetice. Are loc, astfel, îmbogățirea și modernizarea limbii literare actuale.

Generalizarea acestor norme a adus inovații în sintaxă și în stilurile actuale ale limbii române, unde momentan se impun două tendințe: segmentarea frazei în părți izolate de elementul regent și dilatarea excesivă a frazei.

Cuvinte-cheie: vocabular, tendințe, inovații, fraze, segmentare, norme gramaticale, sintaxă.

SEGMENTAL SYNTACTIC UNITS IN CONTAMPORARYARTISTIC PROSE

During the last century, the process of development of the Romanian language has been characterized by a number of tendencies, among which, the first would be the enrichment of the vocabulary by adopting several new terms, as a result of innovation, imposed by the evolution of world civilization. This fact, in its turn, determined the generalization of the actual spelling, phonetic and grammar norms, by means of enriching the styles of the modern literary language.

The unity of the linguistic system makes possible several innovative actions in the syntaxes and the styles of the language, within which, at present, two major frequent and contradictory tendencies can be distinguished: segmentation of the phrase, in several units, isolated from the regent element, and the excessive enlargement of the phrase.

Keywords: language, tendencies, innovation, phrase, segmentation, grammar norms, syntaxes.

În ultimul secol, în dezvoltarea limbii române s-au manifestat anumite tendințe ce țin în primul rând de îmbogățirea lexicului cu termeni moderni, impuși de evoluția civilizației contemporane.

Unitatea limbii permite acțiuni inovatoare în sintaxă și în stilurile actuale ale limbii, unde la ora actuală se impun două tendințe opuse, dar frecvente – segmentarea frazei (în părți izolate de elementul regent) și dilatarea excesivă a frazei (prin îngrămădirea unor părți de propoziție: subiecte multiple, atribute, complemente în serie, care duc la o dilatare a propoziției și a frazei).

Intervenția subiectivă a scriitorilor joacă un rol primordial când e vorba de stări afective intense. În acest caz, sintaxa frazei devine o noțiune elastică. În stilul modern, baza construirii anumitor fraze nu e corespondența obligatorie dintre judecată și propoziție, ci libertatea și îndrăzneala [1, p.167] de a trece în scris neregularitățile vorbirii orale, oglindind întru totul obiectiv vorbirea obișnuită și creând un tablou veridic al realității cotidiene. De aici apar enunțuri scurte, frânturi de fraze, propoziții monomembre și segmentări ale unor părți sintactice care e logic să formeze un întreg.

O nouă organizare a sintaxei în limbă dă posibilitatea de a evita clișeele și exprimarea necorespunzătoare [2, p.712]. Structurile sintactice neordinare, precum ar fi structurile sintactice segmentate, sunt soluții cerute adesea de conținutul narațiunii. Asemenea construcții ar părea, la prima vedere, abateri de la legile gramaticii [3, p.479]. E necesar să precizăm că asemenea structuri sintactice nu sunt o noutate pentru literatura contemporană. Încă din antichitate s-a remarcat valoarea expresivă a stilului discontinuu, derivat din segmentări și izolări ale părților sintactice formând un întreg. Segmentările sintactice se bazează, în primul rând, pe intenția artistică a autorului preocupat de o caracterizare și o narațiune cât mai originală. În stilul oral întâlnim construcții particulare, neconforme cu normele gramaticii, între care și multe segmentări care reprezintă imaginea unei dezmembrări a frazei gramaticale. „Stilul fărâmițat e mai potrivit cu acțiunea și se mai numește și stil *dramatic*”, spunea Demetrios. Într-adevăr, fraza cu structura discontinuă, întreruptă, *dă mișcare acțiunii* [4, p.144].

Afirmația de mai sus e adevărată în cazul construcțiilor stilistice cum sunt fraza nominală, propoziția monomembră sau stilul indirect liber, de care s-au ocupat, pe larg, până acum cercetătorii, dar și pentru procedeul segmentării unor părți ale frazei, în special, de care ne vom ocupa în acest articol.

Inegalitatea proporțiilor dintre judecată și expresie, dintre propoziție și conținutul logic, reprezintă în realitate o exteriorizare, o transcriere a unor procese afective specifice. Astfel, tendința de a impresiona și de a accentua anumite părți ale comunicării prin anumite procedee de stil speciale devine realitate în limbajul artistic. Printre acestea, un interes deosebit prezintă structurile sintactice segmentate.

În continuare ne vom referi, în special, la segmentarea subordonatelor de regenta lor, procedeu gramatical de la care pornește o multitudine de intenții stilistice.

În forma cea mai simplă și, credem, cea mai răspândită azi, întâlnim segmentarea părților de propoziție de elementul pe care îl determină:

*Se apucase să sape un gropan. **De mult.** Fântâna cu apă bună era departe de casa lui.* (M.Preda, p.157)

*Deschizind foaia de strajă a primului tom am dat de versuri scrise cu creionul. **Foarte demult** închise ca într-o raclă a uitării.* (M.Sadoveanu, p.5)

*A treia zi – nu se luminase de ziuă – mă sculai. Repede la platou. **Ascultai. Nimic. Oltul venise mare. Ca un popor revoltat.*** (B.Delavrancea, p.264)

În aceste exemple, pauza care intervine (prin *punct*) între părțile strâns legate între ele dă fiecărei unități mici un caracter de independență și o scoate în relief. Partea a doua a exemplelor (cea marcată) îndeplinește un rol de precizare, dar și de completare a ceea ce s-a enunțat înainte. Logic ea nu are un înțeles de sine stătător. Numai în legătură cu ceea ce s-a afirmat putem înțelege partea finală a fiecărui citat: *Foarte de mult închise ca într-o raclă a uitării* (ex. al 2-lea). *Ca un popor revoltat* (ex. al 3-lea). Din punctul de vedere al corespondenței dintre judecată și exprimare, aceste fragmente nu pot fi unități de sine stătătoare. Totuși, în stilul specific autorilor citați, ele apar ca propoziții independente, manifestări ale intenției de a sublinia caracterul afectiv al comunicării. *Concentrarea, elipsa și izolarea* (componente ale segmentării), care se întâlnesc în același timp în aceste exemple, subliniază aspectul dinamic al narațiunii, fără să denatureze funcția de comunicare a limbii.

Structurile sintactice segmentate au devenit un fenomen de amploare în literatura universală, ilustrând o dată în plus că intervențiile subiective ale scriitorilor în structurarea materialului limbii sunt aspecte pozitive atunci când pot reda cât mai obiectiv un anumit conținut de idei. Ele pot caracteriza un personaj sau pot sugera o stare afectivă puternică. Enunțarea lapidară, care pune un accent deosebit tocmai asupra părților considerate secundare de către gramatică, se opune procedurii clasice al descrierilor, în care fraza amplă e menită să evoce o desfășurare de sentimente și de argumente ale autorului. Segmentarea a atins o extindere de aproape o sută de ani, fapt ce a provocat pe unii cercetători în domeniul gramaticii și al stilisticii să analizeze acest aspect din punctul de vedere al valorii lui stilistice [5, p.240].

Exemplele de mai sus ne demonstrează că și în literatura artistică românească fraza modernă a devenit din ce în ce mai elastică. Întâi, au început să fie segmentate propozițiile care intrau în componența unei fraze cu coordonate. Fenomenul dat apare încă de la începutul literaturii noastre artistice – la Negruzzi, Alecsandri, Eminescu și, mult mai des, la Caragiale, Vlahuță, Delavrancea:

*Dacă a zburat pălăria, firește că a zburat cu pamblică și cu bilet cu tot. **Dar avea bilet...*** (I.L. Caragiale, p.268)

*Aicea-s toate bogățiile. **De aceea** au și umblat atâtea neamuri să pună mâna pe noi. **Da nu ne-am dat.*** (Al.Vlahuță, p.172)

*Norocul! Unii fug după noroc toată viața și nu-l ajung din urmă. Alții dorm. **Vine norocul. Nechemat. Și le pică în palmă.*** (Z.Stancu, p.354)

Divizarea frazei cu coordonate nu se reduce însă numai la atât. Ori de câte ori o propoziție coordonată e desprinsă din întregul logic de care ține, ea concentrează asupra ei accentul stilistic și indică astfel rolul important pe care conținutul ei îl joacă în procesul comunicării. Ca aspect avem o propoziție independentă introdusă prin conjuncție. Situarea coordonatei pe un plan nou ne arată că asupra ei se îndreaptă intenția de a scoate în evidență amănuntul pe care ea îl comunică. Preocuparea autorului de a insista asupra anumitor părți ale frazei se manifestă deci prin segmentarea frazei, prin tratarea ca independente a părților ei și prin scoaterea în evidență a conjuncțiilor plasate la început de propoziție. Aceste conjuncții subliniază natura completării aduse de propozițiile segmentate prin procedeu de fărâmițare a frazei.

Libertatea scriitorului de a modela normele sintaxei în scopuri stilistice nu s-a oprit aici. În proza contemporană găsim numeroase exemple de segmentare a propozițiilor. Despre subordonate toate gramaticile existente spun, unanim, că ele formează împreună cu regenta o unitate [6, p.420]. O subordonată, după normele gramaticale, nu poate fi separată niciodată de regenta ei. În limbajul scriitoricesc ea poate totuși constitui un segment independent ca formă. Organizarea frazelor capătă o formă nouă prin separarea subordonatelor de regenta lor, ca în aceste exemple:

*Cel mai puțin nerăbdător era eroul însuși. Un calm de statuie. **Ca și cum nimic nu i se întâmplase în noaptea trecută.*** (V.Eftimiu, p.80)

Mă gândesc cu bucurie că nu m-am înșelat. Că probabil femeia mă iubește. (Camil Petrescu, p.216)

Tudorache așteaptă, flămând, cu priviri hulpave, lângă Gângu. Așteaptă. Tremură. Dârdâie... (Z.Stancu, p.344)

În toate aceste exemple, legăturile regulamentare din cadrul frazei au fost înlăturate. Legăturile vechi dintre părțile frazei sunt rupte și subordonatele ajung, cel puțin din punct de vedere formal, pe un plan de egalitate cu propozițiile independente. Dar prin astfel de abateri de la norma gramaticală funcția de comunicare a limbii nu e slăbită. De aceea, aceste segmentări sunt posibile. Bineînțeles, ele pot apărea doar în condițiile cerute de conținutul operei, atunci când autorul dorește să creeze o anumită stare psihologică, puternic emotivă. În asemenea condiții, literatura pune în lumină rolul deosebit al punctuației ca „auxiliar al sintaxei” [19, p.135]. Diverse fapte de limbă oglindesc o multitudine de aspecte particulare ale stărilor sufletești. Condiții specifice îl fac pe scriitor să-și mlădieze limba atunci când intenționează să valorifice detaliile derulării unei acțiuni. Stilul discontinuu sugerează un proces psihic complicat: sentimentele de șovăire, de teamă, de ezitare aduc în planul narațiunii amănunte care abat fraza scriitorului de la forma uzuală a construcției sintactice, în loc de a realiza o corespondență logică între conținut și formă, prin aplicarea cunoscutelor norme gramaticale. Astfel de intervenții ale scriitorilor ilustrează bine reacția stilului artistic față de clișeele literare de circulație generală, față de gramatica tradițională strâns legată de logică. „Logica reduce la câteva scheme generale întreaga diversitate vie a tipurilor de propoziții”, observă just V.V. Vinogradov [8, p.6]. Scriitorii în general se opun „tiraniei uzului”. Ei fac eforturi pentru a reinnoi exprimarea artistică, „combină noi forme și într-un fel ei sunt spărgători de clișee” [1, p.169]. Datorită scriitorului, fraza segmentată apare într-o formă care oglindește ceea ce Ibrăileanu numea „dezlănțuirile primare ale sufletului omenesc” sau „reflexivitatea”, în care intervenția subiectivă a scriitorilor subliniază, retușează notele relatării (la M.Sadoveanu, Camil Petrescu, V.Eftimiu, Geo Bogza, Al.Vlahuță, B.Delavrancea, Z.Stancu etc.).

Și alte subordonate pot apărea în funcție de independente. Întocmai ca o finală sau comparativă, scriitorul, după împrejurări, poate segmenta și o temporală, cauzală, consecutivă, concesivă. Iată segmentarea unei condiționale la Vlahuță:

În fiecare vară pleacă la băi în străinătate. Dacă-i dă mâna ... ba bine că nu! (Al.Vlahuță, p.125)

Și temporale pot apărea segmentate, ca în acest exemplu:

În fața atâtor eșecuri, aproape că pierdusem gustul vieții și nu mă mai interesa nimic din ce se petrece în lume. Când deodată aflu de existența d-tale. (G.Bogza, p.442)

Exemple de segmentare de acest tip marchează faptul că în proza artistică contemporană propozițiile subordonate pot constitui unități individuale, așa cum în textele vechi, observăm în acest fel, mai ales coordonate și, mult mai târziu, părți de propoziție izolate de cuvântul pe care îl determină.

Între părțile de propoziție și propozițiile subordonate segmentate există și unele deosebiri. În vreme ce atributul poate apărea izolat de cuvântul pe care îl determină, subordonatele relative apar foarte rar izolate de regenta lor, pentru că legătura dintre cele două părți ale frazei este atât de strânsă, încât cu greu putem concepe o pauză între ele. Mai ales segmentarea propozițiilor relative dă un caracter artificial stilului artistic:

Mă uit cu spaimă la zidurile de aici ... cu ură la moșnegii și babele acestea care pe atunci erau copii. Care făceau parte din alaiul ce-l întovărășea pe Beethoven când ieșea din casă. (Cezar Petrescu, p.176)

Referindu-ne la segmentare, nu e cazul să promovăm construcțiile artificiale, introduse de scriitori, fără ca un bogat conținut de idei să necesite anumite particularități sintactice. Exemplele valabile artistic, cerute de conținut, de scopul individualizării, dovedesc că „neregularitățile sintactice” satisfac anumite stări emoționale. În asemenea cazuri, neregularitățile unei limbi servesc indirect expresivitatea prin simplul fapt că dau varietate expunerii. Nimic mai monoton decât repetarea aceluiași forme, deoarece regularitatea implică repetarea.

Scriitorii știu, în primul rând, că forma rămâne deseori în urma conținutului, că avem prea puține forme pentru o mare bogăție de idei și de sentimente. De aceea, pe lângă procedeele curente în limba literară, ei apelează la construcții care există în limba vorbită. De aici scurtimea frazelor, elipsele, repetițiile, stilul indirect liber și segmentările. Astfel, punctuația, de care se leagă adesea marcarea intonației, poate diferenția cu ușurință stilul [9, p.74]. Atitudini și emoții sunt accentuate deosebit, aduse pe primul plan când, de pildă, subordonatele capătă forma de independente. Conjuncția atrage asupra ei accentul frazei. Asemenea construcții ajută înțelegerea procesului de trecere de la subordonare la coordonare, și invers. Segmentarea stilistică demonstrează concludent distrugerea legăturilor tradiționale în cadrul frazei gramaticale, adevăr subliniat de

unii cercetători ai stilului modern [12, p.134]. Bineînțeles, scriitorii citați au trebuit să aibă o justificare a introducerii procedurii segmentării în stilul lor artistic. Cel mai vechi și mai răspândit fenomen, ce a creat multe particularități sintactice în stilul artistic, a fost apropierea tot mai mare a limbii scrise de limba vorbită. Când operele literare, încă în vechime, erau scrise pentru o clasă restrânsă de aristocrați, pentru cercurile de inițiați în problemele literare, firește, stilul trebuia să respecte anumite norme formale. Fraza trebuia construită după canoanele tratatelor clasice de compoziție literară. Între fraza amplă, cu elementele bine armonizate, așa cum o întâlnim la Cicero sau la Titus Livius [10, p.173], și fraza scurtă, cu unele neregularități sintactice, așa cum o vedem la Seneca sau la Petronius (autor realist din sec.I al erei noastre), există o mare diferență. Tendința realistă, inspirația din viața maselor populare, au impus renunțarea la schemele clasice ale construcțiilor sintactice. Pe măsura pătrunderii în literatură a specificului vieții și limbii poporului, elemente noi sintactice s-au adăugat la posibilitățile expresive existente. Prefacerea continuă a limbii, a stilului a putut colora mai viu conținutul de idei. „Tirania clasică” însă a exercitat multă vreme o influență puternică în limba tuturor scriitorilor epocii moderne. Limba operei lui Bălcescu, Kogălniceanu, Alecsandri sau Eminescu, în privința gramaticii și a stilului, oglindește întru totul cerințele clasicismului: corectitudine gramaticală, construcții variate, potrivit cu desfășurarea logică a unităților sintactice. Rareori conținutul afectiv a determinat segmentarea frazei în unități mici, la V.Alecsandri (în teatru) aceasta marcându-se prin *punct și virgulă*. Interesul scriitorilor a crescut cu rapiditate. Căutarea lor se îndrepta tot mai mult asupra realității. Eroi literaturii au început să fie măruntele personaje ale vieții cotidiene. Odată cu ele limba s-a înnoit, gramatica a devenit mai elastică, arta clasică a cedat realismului în fond și în exprimare. Limba vorbită a îmbogățit mijloacele stilistice ale scriitorilor [11, p.216]. Aceasta o demonstrează operele lui Caragiale, Creangă, Delavrancea ș. a. Scrierile lor ilustrează adecvat, prin numeroase exemple concrete, cum și neregularitățile unei limbi servesc expresivitatea ei. Acești scriitori îmbină tradiția clasică cu prospețimea și originalitatea limbii vorbite. În operele lor își au locul toate procedeele stilistice, inclusiv segmentarea.

Întreaga capacitate expresivă a limbii artistice este prezentă în opera lui M.Sadoveanu. Aproximarea de vorbire populară nu e la Sadoveanu o simplă teză teoretică, ci un adevăr ilustrat artistic. Stilul oral sugerează o gamă inedită de construcții sintactice originale. Clasicii literaturii noastre, cinstind tradiția, s-au eschivat în operele lor de la modelarea sintaxei după vorbirea populară. M.Sadoveanu, influențat de limba populară și de tendințele moderne spre stilul discontinuu, își impune eroii din popor să vorbească astfel:

Mă uit; mi-aduc aminte c-am mai văzut așa ochi. Când eram copil. La Anadolchioi. Când soldații sultanului au omorât pe tata și pe mama. Și pe frații tatei și pe frații mamei. Așa s-a uitat un turc. (M.Sadoveanu, p.114)

Pasajul nu evocă numai formele populare ale limbii folosite aici, ci și dramatismul relatării, în care intonația se desfășoară sacadat, iar pauzele între articulările strânse ale frazelor sunt necesare celui care povestește, dar și celui care citește, pentru a reține mai ușor fragmentele accentuate, fiecare în parte, prin izolarea lor. Pasajul deci aparține celui care a început „să-și îngâne pățania”, cum spune autorul. Dar când e vorba să fie analizat pasajul, potrivit schemei tradiționale a gramaticii, cercetătorul se izbește de unele întrebări.

Astfel de construcții gramaticale, în special segmentările de orice fel, desigur că nu pot fi înțelese nici analizate dacă nu recurgem la context [7, p.257]. Operele literare de unde selectăm materialul ilustrativ pentru regulile gramaticale, deoarece conțin diverse forme familiare ale limbii, deoarece aplică la scară largă libertatea îmbinării cuvintelor în propoziții și fraze, oferă nenumărate abateri de la sintaxa tradițională.

Într-un exemplu ca: „*Du-te că-ți dă preoteasa colac*”, în care nici o gramatică și nici o analiză logică nu va vedea semn de punctuație, scriitorul intervine subiectiv și-i dă o formă originală:

Du-te. Că-ți dă preoteasa colac. (E.Camilar, p.48)

În stilul oral, în vorbirea populară există numeroase situații pe care e greu să le includem în schemele gramaticale. Totul depinde de intenția artistică a scriitorului. Ele trebuie neapărat semnalate și cercetate, deoarece țin și de gramatica limbii. Eroi cărților fac parte din popor, „creatorul și purtătorul limbii” [13, p.365]. De aceea, scriitorii urmăresc să-i prezinte în situații obișnuite, în felul lor specific, liber, de a se exprima. Sintaxa prozei artistice ilustrează prin unele neregularități gramaticale anume libertatea de exprimare. În acest domeniu regulile sunt mai puțin rigide decât la morfologie și chiar la fonetică, ceea ce înseamnă că subiectele vorbitoare dispun de o mai mare libertate în utilizarea materialului lingvistic. Rezultatul final este capacitatea de a aduce o noutate de proporții, nepermisă în celelalte ramuri ale gramaticii. Pentru același motiv, influențele străine se exercită cu o vigoare necunoscută acolo, mai ales când ele vin de la limbi înrudite [5, p.240].

Scriitorul nu poate și nici nu trebuie să se sustragă influenței pe care o exercită oralitatea, stilul familiar în construirea frazelor. Respectarea în orice împrejurare a modelului tradițional al sintaxei ar duce la un șablon strâmt și ar face imposibile vioiciunea și ritmul rapid al narațiunii. Numai cele câteva exemple de segmentări citate până aici, majoritatea importante pentru expresivitatea limbii, ne arată câtă varietate există în limba vorbită. Această varietate rămâne să fie folosită adecvat de către scriitori, pentru a sugera realități vii, pentru a obține un stil colorat. Al. Philippide găsea justificarea particularităților limbii artistice în faptul că, pe când „limba scrisă simbolizează uzurile, nu vorbirile ocazionale, fraza artistică reflectă adesea vorbirea ocazională și ajunge astfel în mod obișnuit să difere de structura logică a frazei gramaticale” [14, p.237]. De altfel, Philippide a fost, credem, singurul lingvist care a înregistrat fenomenul segmentării, punându-l în legătură strânsă cu exprimarea populară. El l-a notat însă numai în fugă, pentru că în acea epocă exemplele de segmentare erau foarte puține și, drept consecință, necercetate.

După cum am observat, exemplele de aplicare a segmentării ca și procedeu stilistic, selectate din literatura artistică, sunt variate și în cele mai multe cazuri bine adaptate fondului de idei. Valabilitatea procedurii e atestată nu doar de prestigiul artei unor scriitori de largă circulație, dar și de specialiștii din domeniul stilisticii [15, p.79]. „Normele limbii se determină în legătură cu factorul social: este corect, este admisibil, este de dorit în limbă tot ceea ce contribuie la comoditatea, simplitatea, exactitatea comunicării între cei ce folosesc o limbă. Este incorect, inadmisibil tot ce îngreunează comunicarea” [16, p.7]. Fraza discontinuă, segmentarea în general, nu împiedică comunicarea, ci îi imprimă un ritm mai viu, o noutate de construcție. Lărgirea întrebunțării acestui procedeu stă în legătură cu pătrunderea masivă în limba artistică a elementelor limbii vorbite. Ch.Bally a arătat că „în literatură fraza vorbită e baza sintaxei” [18, p.163]. Se poate deci vorbi despre influența stabilă pe care limba populară o exercită asupra limbii scriitorului. Intersectarea permanentă dintre limba vorbită și limba scrisă poate duce la rezultate pozitive numai când, pe baza unei grile veridice din punctul de vedere al legilor limbii, justă ca orientare estetică, sunt reținute cele mai bune elemente care contribuie la lărgirea capacității expresive a limbii:

Răd. Cânt. Mă joc. Glumesc. Mi se pare că toată lumea e a mea. (Z.Stancu, p.95)

Cineva aleargă prin deltă. Ai zice că s-a rătăcit. Apă. Stuf. Păsări. (N.Esinencu, p.119)

Anii se duc. Ca apele. Ca frunzele. Ca păsările călătoare. (G.Meniuc, p.69)

Libertatea de a inova în domeniul sintaxei s-a accentuat datorită prestigiului marilor scriitori ai literaturii universale. Cercetările în domeniul stilisticii au arătat că la scriitori precum Gogol, Cehov, Maupassant, Zola etc. există o accentuată libertate de folosire a procedurilor gramaticale cu scop stilistic. Încă din sec.19, curentele literare, cum au fost cel romantic, impresionist, naturalist, au înlăturat orice limite în folosirea limbii cu scopul de a obține o cât mai mare expresivitate. Numeroase experiențe literare au dus la o concluzie unanimă, la care aderăm și noi: „sintaxa afectivă nu e gramaticală” [13, p.361]. Rezultatele experimentelor în cauză au pătruns repede și la noi, încât scriitorii noștri contemporani vorbesc cu prețuire despre stilul concentrat și originalitatea sintactică expresivă ale unor scriitori cu renume mondial, ca și cei menționați mai sus.

Prestigiul procedurilor stilistice folosite de acești scriitori și influența limbii vorbite au dus la modificarea sintaxei tradiționale chiar și în stilul cărților științifice.

În legătură cu influențele determinante pentru segmentarea sintactică, factorul afectiv e adesea colorat cu o nuanță emfatică. Unor scriitori, de orientare modernistă sau postmodernistă, li se pare că intervenția continuă în comentarea faptelor și aprecierea subiectivă, adesea lirică, trebuie însoțită și de segmentările unităților sintactice [9, p.76].

Când prozatorul se întâmplă să fi fost în trecut și poet, libertatea de a inova se mărește considerabil. Acesta e și cazul lui Z.Stancu, în ale cărui încercări de a transpune în versuri albe narațiunea epică (ca în „Florile pământului”) întâlnim adesea o largă întrebunțare a diverselor procedee stilistice [17, p.45]. Toate aceste cauze și împrejurări au concurat în ultimele decenii la realizarea unor importante efecte stilistice, care în același timp sunt și probleme de organizare gramaticală a frazei. De aceea, o gramatică completă nu le poate neglija, deoarece „gramatica examinează formele de exprimare sintactică a gândirii, a simțirii și a voinței în toate particularitățile lor concrete” [8, p. 6].

Amprenta simbolică a stilului discontinuu, cu fraza destrămată, necesită o judecată de valoare asupra aplicării procedurii stilistice al segmentării. Formula „stilul artistic sacrifică gramatica impresiei” arată că segmentarea e justificată numai în anumite condiții. Când scriitorul are drept scop prezentarea autentică a realității cu ajutorul limbii, să transmită cât mai natural niște emoții (fie ele pozitive sau negative), să înfățișeze

vorbirea obișnuită a eroilor, este firesc ca sintaxa să capete o înfățișare particulară. Lupta dintre tradițional și modern în stil capătă astfel la scriitori o imagine definitorie și are un țel prestabilit: o mai bună comunicare a ideilor și o mai adâncă subliniere a stărilor afective. Argumentarea logică se îmbină permanent în literatură cu transcrierea ritmului sufletesc al protagoniștilor în acțiune. Aspectul de bază al narațiunii – argumentarea logică, aparținând autorului, trebuie să folosească segmentarea stilistică în condițiile unei dramatizări absolute a relatării:

Și afară-i grozav ... și plouă și ninge și pică și-ngheață ... o zloată cumplită ... un vișor nebunesc ... o vreme, un prăpăd... să nu iasă un popă afară. (I.L. Caragiale, p.322)

De fapt, pauzele marcate aici prin suspensii (...) înseamnă tot atâtea segmentări, care la un scriitor contemporan, ca Z.Stancu, ar avea forma:

Ș-afară-i grozav. Și plouă și ninge. Și pică și-ngheață ... O vreme, un prăpăd. Să nu iasă un popă afară.

De asemenea, sunt necesare segmentările când relatează un anume erou, în a cărui exprimare intră firesc această particularitate a stilului discontinuu. Desigur, aceste particularități se transmit stilului artistic, așa cum am arătat în exemplele de mai sus.

Autorul, vorbind din perspectiva proprie, e logic să folosească sintaxa limbii literare și să respecte normele gramaticale. De aceea, abaterile la nivel sintactic știrbesc imaginea relatării și riscă să creeze o impresie de falsă originalitate, o manieră în stil.

Limba prozei artistice contemporane e necesar să obțină o diferențiere corectă a stilurilor limbii, în concordanță cu starea și caracterul individualizator al personajelor. Impresia de acumulare a unor elemente gramaticale identice nu trebuie căutată neapărat în stilul artistic. Construcțiile sintactice șablon epuizează cititorul prin rigiditatea și monotonia evocării. Impresia de acumulare a structurilor sintactice segmentate, caracteristice stilului discontinuu, provine din proza unor opere cu valoare scăzută. Noutatea acestui stil își găsește explicația, la unii scriitori, în scrierea autobiografică. Realismul evocărilor în narațiune îndreptățește totalmente introducerea segmentării la nivel sintactic. Mijloacele stilistice trebuie să înlăture în proza artistică impresia de artificial, de manierism.

Referințe:

1. Marouzeau J. *Precis de stylistique française* - Paris: Masson Cie, 1959.
2. Iordan I. *Limba română contemporană*. - București, 1956.
3. *Gramatica limbii române*, vol.I. - București: Editura Academiei Române, 1966.
4. Demetrios. *Tratatul despre stil*. - Iași, 1943 / Bulgar Gh. *Izolarea subordonatelor în proza artistică contemporană*. - *Studii de gramatică*, vol.I - București, 1956.
5. Iordan I. *Stilistica limbii române*. - București, 1975.
6. *Gramatica limbii române*, vol.II. - București: Editura Academiei Române, 2005.
7. Bulgar Gh. *Limba română. Sintaxa și stilistica*. - București, 1968.
8. Vinogradov V.V. *Nekotorie zadaci izuceniia sintaxiki prostogo predlojeniiia // Voprosi iazikoznaniia* (Moscv), 1954, nr.1, p.6.
9. Ciobanu A. *Punctuația limbii române*. - Chișinău: Universitas, 2000.
10. Bulgar Gh. *Izolarea subordonatelor în proza artistică contemporană*. – În: *Studii de gramatică*, vol.I. - București, 1956.
11. Niculescu Al. *Structura frazei în stilul lui B.Delavrancea*. – În: *Contribuții la istoria limbii române contemporane*, vol.I. - București, 1956.
12. Graur Al. *Pentru o sintaxă a propozițiilor principale*. – În: *Studii de gramatică*, vol.I. - București, 1956.
13. Bally Ch. *Linguistique generale et linguistique française*. - Berna, ed. a III-a, 1950.
14. Philippide Al. *Istoria limbii române*. - Iași: Polirom, 2011.
15. Câmpeanu E. *Stilistica limbii române*. - Cluj-Napoca: Quo Vadis, 1997.
16. Gvozdev A.N. *Ocerki po stilistike russkogo iazika*. - Moscva, 1952.
17. Simion E. *Scriitori români de azi*, vol.II. - București - Chișinău: David - Litera, 1998.
18. Bally Ch. *Stilistica franceză (traducere din limba rusă)* - Moscova, 1961.
19. Beldescu G. *Punctuația în limba română*. - București: Procion, 1997.

Surse și abrevierile lor:

1. M.Preda. *Întâlnirea din pământuri*. - București: Curtea Veche, 2010.
2. M.Sadoveanu. *Opere alese*, vol.II. - Chișinău: Știința, 1993.
3. B.Delavrancea. *Între vis și viață*. - Chișinău: Litera, 1997.

4. I.L. Caragiale. Opere, vol.I. - București, 1960.
5. Al.Vlahuță. Scrieri alese, vol.II. - București, 1963.
6. Z.Stancu. Desculț. - București, 1973.
7. V.Eftimiu. Nuvele și povestiri, vol.I. - București: Cartea Românească, 1989.
8. Camil Petrescu. Ultima noapte de dragoste întâia noapte de razboi. - București: Curtea Veche, 2009.
9. G.Bogza. Poemul invectiva și alte poeme. - Chișinău: Litera, 2011.
10. Cezar Petrescu. Romanul lui Eminescu, vol.II. - București, 1968.
11. E.Camilar. Cordun. - Iași: Junimea, 1988.
12. N.Esinencu. Gaura. Nuvele. - Chișinău: Hyperion, 1991.
13. G.Meniuc. Interior cosmic. - Chișinău: Litera, 1997.

Prezentat la 01.10.2012